

РОЗДІЛ 1

Повість не має ні початку, ні кінця, й оповідач довільно вибирає мить у прожитому, що з неї можна дивитися назад чи вперед. Кажу, «оповідач довільно вибирає», з необгрунтованою пихою письменника, якого хвалили за технічну вправність, якщо його взагалі відзначали всерйоз. Та чи справді я вибрав зі своєї волі темний імлістий січневий вечір 1946 року в лондонському парку Коммон¹ і постать Генрі Майлза, похилену під водоспадами зливи, а чи ці образи вибрали мене? За правилами мого ремесла, було б і доцільно, і правильно почати саме з цього місця, та якби я тоді вірив у Бога, то повірив би і в руку, що смикнула мене за лікоть, і в підказку: «Заговори з ним, він тебе ще не побачив».

А чого б то мені з ним говорити? Якщо «ненависть» — не занадто вже міцне слово для кожної людської істоти, то я носився з таким почуттям до Генрі та його жінки Сари. Мабуть, після подій цього вечора він теж зненавидів мене. Цілком імовірно, Майлз бував лютий на свою дружину й на того іншого, у якого ми тоді, на наше щастя, не вірили. Тож ця оповідь скоріше про ненависть, аніж про кохання, і коли скажу щось добре про це подружжя, то мені можна повірити. Пишу наперекір своїй упередженості, бо гордість професіонала спонукує мене віддавати перевагу майже правді перед майже ненавистю.

¹ Ідеться про парк Клапам-Коммон.

Дивно, що такого вечора Генрі вибрався надвір. Він любив зручність, та й, зрештою, вдома в нього була Сара (принаймні так здавалося). Я сприймаю комфорт як не-вчасний і недоречний спогад: самотня людина воліє дискомфорту. Мені було цілком зручно навіть у своїй кімнатці — водночас спальні та вітальні, захарашеній рештками чужих меблів, яку винаймав на краю гіршої, південної частини Коммону. Ото я й подумав: чи не варто вийти на прогулянку під дощем і десь перехилити чарку. Квартирант на третьому поверсі приймав гостей, маленький передпокій був повен капелюхів та плащів, і я помилково взяв чужу парасольку, а відтак зачинив за собою двері з вітражем і обережно зійшов сходами, ушкодженими 1944 року вибухом і досі не полагодженими. Була причина запам'ятати, що під час цього бомбардування міцне негарне вікторіанське скло витримало удар, як витримали б удар і наші діди.

Вийшовши в місто, відразу ж зрозумів, що парасолька чужа. У ній була дірка, і вода затікала за комір мого макінтоша. Аж ось побачив Генрі. Мені легко вдалося б уникнути зустрічі: він не мав парасольки й рухався наосліп від дощу, це було видно у світлі ліхтаря. Чорні безлисті дерева не могли вберегти від зливи; вони стояли, як потрошені водогінні труби. Вода стікала струменями з його крилатого цупкого темного капелюха на чорне чиновницьке пальто. Узяти й проминути Майлза — він би мене і не помітив. Для певності можна було б зійти на крок-два з тротуару. Але я таки озвався:

— Генрі, насилу тебе впізнав.

Його очі зблиснули так, наче ми віддавна щирі друзі.

— О, це ж Бендрікс, — сердечно відповів Майлз, хоча будь-хто розсудив би, що це він має ненавидіти мене, а не навпаки.

— Що ти тут робиш у таку негоду? — спитав я. Є люди, яких нам нестримно кортить подразнити. Передусім таких, що наділені не властивими нам чеснотами.

— Ет, захотілося трохи подихати свіжим повітрям, — ухильно мовив він, вчасно встигнувши притримати капелюха, якого мало не зірвав із голови й не поніс на північ раптовий шквал.

— Як там Сара? — поцікавився я, бо було б дивно, якби не зробив цього. Ніщо не потішило б мене більше, ніж новина, що ця жінка нещасна, хвора й умирає. Тоді гадав, що стане легше від її страждання, що смерть Сари визволить мене. Інакше й не міг гадати, опинившись у такому ганебному становищі. Мені здавалося, що якби вона померла, то зміг би навіть полюбити бідолашного дурника Генрі.

— Такого вечора вона кудись подалася, — відказав Майлз і цими словами знову розбудив чортика в моїй голові. Пригадалися ті дні, коли він так само відказував іншим, хто цікавився, а тимчасом тільки я знав, куди поділася Сара.

— Може, хильнемо? — спитав у Генрі, і на подив, той рушив разом зі мною. Раніше ми випивали тільки в нього вдома.

— Давненько ти в нас не бував, Бендріксе, — сказав він. Чомусь я належу до людей, яких усі знають тільки на прізвище. Якби йшлося лише про звичку моїх приятелів звертатися не по імені, то мене можна було б взагалі не хрестити, та ще й таким претензійним іменем — Моріс, яке мені дали вельми освічені батьки.

— Давно.

— Мабуть, більше року тому.

— Восстанне це було в червні сорок четвертого.

— Ого, скільки часу збігло.

«Дурню, — подумалося, — і тебе не дивує, що я не гостював аж півтора року».

Між нашими житлами — менше ніж п'ятсот ярдів рівного моріжка. Невже Генрі ні разу не спитав: «Саро, як проживає Бендрікс? Може б, нам запросити Бендрікса в гості?» Невже її відповіді не видавалися йому... дивними, ухильними, підозрілими? Я зник з-перед їхніх очей, немовби камінь у ставку. Либонь, брижі на воді непокоїли Сару якийсь тиждень чи місяць, а Генрі нічого не бачив у своїх шорах. Я ненавидів ці шори ще тоді, коли користав із них і знав, що й інші чоловіки теж можуть користати.

— Може, Сара пішла в кіно? — поцікавився я.

— Ні, туди вона майже ніколи не ходить.

— Колись ходила.

Бар «Герб Понтефракта» був ще прикрашений різдвяними паперовими дзвіночками та серпантинном — рожевими й помаранчевими рештками комерційної гулянки. Молода господиня, спершись пишним бюстом на шинквас, презирливо споглядала клієнтів.

— Гарно тут, — зауважив Генрі, хоча вважав інакше, сором'язливо й заклопотано розглядаючись, де б повісити капелюха. Скидалося, що найближчий до цього бару заклад, у якому бував Майлз, — це ресторан-котлетна на Нортамберленд-авеню, де він споживав ленч із колегами з міністерства.

— Що замовиш?

— Я б не проти віскі.

— Я також. Але доведеться задовольнитися ромом.

Ми сиділи за столиком і крутили в руках скляночки. Мені, як завше, майже не було чого сказати Майлзові.

Навряд чи завдав би я собі клопоту познайомитися з ним та Сарою, якби 1939 року не почав писати роман,

головним героєм якого був високопоставлений чиновник. Одного разу, дискутуючи з Волтером Безантом, Генрі Джеймс сказав, що молодій, доволі талановитій жінці досить пройтися під вікнами гвардійської гарнізонної їдальні й заглянути туди, щоб написати роман про військову бригаду. Натомість я гадаю, що на певній стадії роботи над книжкою ця письменниця вважала б за потрібне провести ніч із гвардійцем — хоча б для того, аби з'ясувати подробиці. Я не те що пішов з Генрі до ліжка, але владнав майже таку саму корисну справу — першого ж вечора повів Сару до ресторану, твердо й холодно постановивши розвідати, про що думає дружина цього чиновника. Вона не знала, що я замислив. Очевидно, гадала, що правдиво цікавлюся її подружнім життям. Мабуть, звідти й взялася її симпатія до мене. Я розпитував, коли Генрі снідає і як добирається на службу — метро, автобусом чи на таксі; чи приносить додому роботу, чи є в нього портфель із королівським гербом. Наша приязнь розквітала в колі мого зацікавлення. Сара була дуже рада, що хоч хтось сприймає всерйоз її чоловіка. Генрі був значний і поважний, як ото слон завдяки розмірам свого стійла. Є різновиди поважності, безнадійно приречені на несерйозне ставлення до них. Він обіймав важливу посаду заступника секретаря в міністерстві пенсій, а згодом — у міністерстві внутрішньої безпеки. «Внутрішня безпека» — я насміхався з цих слів у моменти, коли ненавидів цю жінку так, що хався за будь-що, аби тільки заподіяти їй біль... Настав час, коли навмисно сказав їй, що Генрі потрібен мені тільки як прообраз смішного, комічного персонажа в книжці. Саме тоді Сарі почав не подобатися мій роман. Вона була напрочуд віддана чоловікові — цього не заперечиш; і в лиху годину, коли мене путав біс, я сердився навіть на

безневинного Генрі й придумував дуже вже бридкі епізоди, які нізащо не втулиш у текст...

Одного разу Сара провела в мене всю ніч (я нетерпляче чекав цього, як письменник чекає останнього слова в книжці), і моє випадкове слово зіпсувало настрої всього того, що довгий час видавалось ідеальним коханням. Близько другої ночі я, ображений, заснув, о третій прокинувся й розбудив Сару, поклавши їй руку на плече. Напевно, хотів усе залагодити, аж тут моя жертва повернула до мене заспане й вродливе, повне довіри обличчя. Вона забула сварку, і навіть у цьому я знайшов причину сердитися. Які ж збочені ми, люди, а ще кажуть, що нас створив Всевишній! Мені важко уявити Бога, не простого, як математичне рівняння, і не прозорого, як повітря. «Оце лежу й обмірковую п'ятий розділ, — озвався я. — Чи жує Генрі зерня кави, щоб приємно пахло з рота перед важливим засіданням?» Вона похитала головою й тихо заплакала, а я, звісно, вдав, що не розумію, у чому річ. Мовляв, це ж звичайне запитання, просто цікавлюся своїм літературним героєм і не хотів сказати нічого поганого про Генрі. Бо ж найпорядніші люди жують кавові зерна... У такому дусі провадив далі. Поплакавши трохи, Сара заснула. Любила вона поспати, і навіть цю рису я сприймав як додаткову образу.

Швидко випивши ром, Генрі блукав зажуреним поглядом по рожевих і помаранчевих стрічках.

— Чи гарно ви відсвяткували Різдво? — спитав я.

— Гарно. Дуже мило.

— Вдома?

Генрі поглянув так, ніби здивувався з того, як я наголосив це слово.

— Вдома? — перепитав він. — Так, авжеж.

— Чи добре чувається Сара?

— Так.

— Ще вип'єш рому?

— Тепер моя черга замовити.

Поки він замовляв, я пішов до вбиральні. На стінах були видряпані написи: «Щоб дідько вхопив тебе, хазяїна, і твою цицькату жінку!», «Усім звідникам і повіям — щасливої гонорії та веселого сифілісу!».

Відтак швиденько повернувся до грайливого серпантину й подзенькування склянок. Іноді я надто вже чітко бачу своє відображення в інших людях, а тому занепокоєний і дуже хочу вірити у святих, у їхні похвальні чесноти.

Я повторив написане Майлзові. Хотів цим шокувати й здивувався, почувши спокійну відповідь.

— Ці ревності — жахлива річ.

— Маєш на увазі напис про цицькату жінку?

— Обидва написи. Коли ти нещасливий, то заздриш чужому щастю.

Я ніяк не сподівався, що Генрі може такого навчитися в міністерстві. Ось і знову в цій фразі з-під мого пера стікає гіркота. Яка ж занудна й мертвотна ця гіркота! Якби ж міг — писав би з любов'ю. А якби міг так писати, то був би іншим і не втратив би кохання. Аж раптом, над блискучими плитками столика, щось зачепило мене — не любов, а тільки співчуття до товариша по нещастю.

— Почуваєшся нещасливим? — спитав я Генрі.

— Бендріксе, я дуже тривожуся.

— Скажи, у чому річ.

Мабуть, це ром розв'язав йому язика. А може, Генрі розумів, що я про нього чимало знаю? Сара була йому віддана, але в таких стосунках, як наші, мимоволі щось та й довідаєшся... Я знав, що зліва від пупа в нього родимка, бо якось про неї Сарі нагадала моя родима пляма. Знав,